

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תש"ז

בפרקי אבות פרשת במדבר תשע"ב לפ"ק

לעבודת רבבות ישראל שנתכנסו לקדש שם ה' בכנסיה לשם שמים, לקבל עליהם גדרים וסייגים בקדושת ישראל, אשר הכנה בהתרוכמות כזו למתן תורה, לך וקדשתם היום ומחר, לא עלתה למעלה זה רבות בשנים, ואין ספק כי למעלה היום הוא עת רצון נעלה, אשר גם בכל שבת קודש הזמן הזה הוא רעוא דרעוין. מדינה זו שמויסדת על עבדא בהפקירא נוחא להו, בפריקת עול, שלא שמעו לקול הורים ומורים, ב"ה לא אלמן ישראל, קם דור חדש יראים וחרדים לדבר ה', ובלא כפיית הר כניגוית עליהם התקבצו לקול חכמי ישראל כמה רבבות ישראל, זה לעצמו כדאי לפאר ולרומם את הכלל ישראל.

וביתר ההתעוררות שנתהווה אחר זה גם בפשוטי עם לטהר את ביתם ואת בליהם, אין לה שום הסבר הגיוני, הלא גם עד עתה היו דורשים ומבקשים חכמי ישראל לתקונים, ולא נתקבלה אצל חלק גדול מישראל, ומה היום מיומים. אלא כאשר רואים מן השמים איך התקבצו כמעט כל גדולי ישראל שבמדינתנו יחד, שמנה וסלתה של הכלל ישראל העובדים את ה' יומם ולילה בתורתם ועבודתם, ועמהם יחד רבבות ישראל הבאים לטהר, הערה הקב"ה רוח מטהרה ממרום על כל אחד. ולהורות בא כי לא ימוש ה' את עמו, והבא לטהר מסייעין אותו מלמעלה להתמחר, וכמאמרם (וימא לט.) והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא יא-טז), אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה ע"ש. וזה חיזוק גדול לנו לכל עת ועונה כאשר האדם נמצא במקום נסיון, אם ישתדל וירצה להתקדש עצמו גם בדבר מועט, יסייעו אותו מן השמים להתקדש הרבה.

עוד גם זאת, השבת משפיע על כל השבוע הבא, וכעת יש בתוכה הימים של זמן מתן תורתנו, שמתחדשת בכל שנה, להיות קבלת התורה מחדש אצל כל אחד מאתנו, כי כל ברכאן דלעילא ותתא ביזמא שביעא תליין (וזה"ק ח"ב פה:), וכל מה שיוצא בפועל במשך השבוע, יש כבר בכח ביום השב"ק, והיום בשבת קודש יש כבר ההארה של היום טוב, ובכח הוא כבר זמן מתן תורתנו. ונראה ראייה לזה, דאמרינן (מגילה לא:): עזרא תקן להם לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבתורה קודם ראש השנה, מאי מעמא, אמר אב"י ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבמשינה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים אמו עצרת ראש השנה היא, אין, עצרת נמי ראש השנה היא דתנן (ראש השנה טז.) ובעצרת על פירות האילן ע"כ. ובאמת נוהגין אצלנו שיש הפסק שבת אחת בין קריאת הקללות לראש השנה, וקורין פרשת נצבים קודם ראש השנה, ופרשת במדבר קודם שבועות. וכתבו התוס' המעם, לפי שאנו רוצין להפסיק ולקרית שבת אחת קודם ראש השנה בפרשה שלא תהא מדברת בקללות כלל, שלא להסמיך הקללות לראש השנה ע"ש. ולפי מה שנתבאר מוכן, דכח של ראש השנה ממונה כבר בשבת שלפניה, על כן כדי שתכלה שנה וקללותיה קורין אותה שתי שבתות קודם ראש השנה, כי בשבת שלפניה יש בה כבר הראש השנה בכח.

אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מזהר חורב ומכרות ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוזף, שנאמר (משלי יא-כב) נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת מעם, ואומר (שמות לב-טז) והלוחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות, אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה וכו' (אבות ו-ג). ויש להבין הקשר של חרות על הלוחות עם הדרש שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. ונראה כי הומר הגוף מתאזהר לעניני ארציות, ומי שאין בו תורה הוא כבוש תחת יצרו, כמו בהמה שעושה כל מה שעולה על רוחה, ואינה יכולה לשלוט על עצמה, וכמאמרם (ב"ר לד-יא) רשעים מסורים ברשות לבם, ואין המוח שולט על הלב למונעו, והוא שבו אצל עצמו. לא כן הצדיקים לבם הם ברשותם, על ידי התורה ויכל לשלוט על עצמו, ויש לו חירות לעשות כרצונו. וזהו שאמרו אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה.

ומצינו בפרשת יובל, וקדשתם את שנת החמישים שנה, וקראתם דרוך בארץ לכל יושביה (ויקרא כה-י). ולבאורה הדרור הוא רק להעבדים, בין לנרצע ובין למו שלא כלו לו שש שנים משנמכר, אבל מהו הדרור לכל יושביה. וראיתי לפרש כי בשנת היובל שאסורין בעבודת הארץ, היו כל ישראל עוסקין בתורה במשך כל השנה, וקדשתם את שנת החמישים שנה, שקידשו אותו בתורה ועבודה, וכיון שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, אם כן על ידי קידוש שנת החמישים, קראו דרוך בארץ לכל יושביה, שכולם נעשו בני חורין.

והנה יש כתיבה בדיו על הספר, ויש כתיבה על ידי חקיקה, והחילוק ביניהם הוא, כי הכתיבה בדיו, אין הספר מתעצם עם הכתב להיות כגוף אחד, והספר נשאר ספר כמו שהיה אלא שיש עליה כתב, וגם אחר כתיבתו יכולין להפרידו מן הספר. לא כן דבר החקוק, האותיות הם מעצם הלוח, והכתב והלוח המה גוש אחד. ודמות זה היו הלוחות הברית, שהמכתב אלקים היה חרות על הלוחות. והוא להורות לבני אדם שהתורה שלומד צריכה להיות נחקק במהות האדם, כי יתכן שהאדם לומד תורה, אבל אינו עושה שום רושם על הלומד, אלא כחמור נושא ספרים, שאין הספר משנה את החמור, הוא לומד להשכיל ולהבין עוצם חכמתה, אבל לא כדי לעשות, שהתורה ישנה מהותו. ולכן היה מכתב האלקים חרות על הלוחות, להורות על לומד התורה שצריכה להיות הוא ותורתו אחד, שישתנה כל מהותו לתורה. ואל תקרי חרות אלא חירות, מי שמקבל על עצמו התורה כמו שהוא חרות על הלוחות, שמתעצם התורה בהלוח, והוה הבן חורין האמיתי. - אמנם התחלת המשנה צריכה ביאור, מהו תוכן ענין הבת קול היוצאת מזהר חורב בכל יום.

הנה אנו עומדים כעת ביום השבת קודש הסמוכה להחג, בכל שבת יש עליה לעבודת האדם בששת ימי המעשה כידוע. היום יש עליה

בגמרא

(שבת פח:) בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם מה לילד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפנינו חמודה גנוה שגנוה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר דם, מה אנשי כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו (תהלים ח-ה), ה' ארונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים (שם ח-ב). אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה החזיר להן תשובה וכו'. אמר לפנינו רבונו של עולם תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה (שמות כ-ב) אנכי ה' אלקך אשר התצאתך מארץ מצרים, אמר להן למצרים ידרתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם. שוב מה כתיב בה לא יהיה לך אלהים אחרים, בין עמים אתם שריון שעובדין עבודת גלולים. שוב מה כתיב בה זכור את יום השבת לקדשו, כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות. שוב מה כתיב בה לא תשא, משא ומתן יש ביניכם. שוב מה כתיב בה כבוד את אביך ואת אמך, אב ואם יש לכם. שוב מה כתיב בה לא תרצה לא תנאף לא תגנוב, קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם, מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא שנאמר ה' ארונינו מה אדיר שמך וגו', ואילו תנה הודך על השמים לא כתיב ע"כ. ויש להבין דהרי גם המלאכים ידעו זאת שפשטות קיום מצות התורה לא שייך בהם, ובודאי שרצו לקבל התורה באופן שיקימהו באופן הסוד שטמונה בכל מצוה, ואם כן מה הועיל משה בתשובתו, אשר מיד הודו לו להקב"ה.

והנראה

דאיתא בגמרא (סוכה נב) מאי דכתיב (ויאל כ-ב) ועלה באשו ותעל צחנתו, שמניח עובדי כוכבים ומתגרה בשונאיהם של ישראל. כי הגדיל לעשות, אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם, כי הא דאביי שמעיה לההוא גברא דקאמר לההיא אתתא נקדים ונזייל באורחא, אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא, אול בתרייהו תלתא פרסי באגמא, כי הוו פרשי מהדרי שמעיניהו דקא אמרי אורחין רחיקא וצוותין בסימא, אמר אביי אי מאן דסני לי הוה, לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה, אול תלא נפשיה בעיבורא דדשא ומצמער, אתא ההוא סבא תנא ליה, כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו ע"כ. ובפשוטו הכוונה, שזוהו דוגמת הגבור שרוצה להראות גבורתו, אין שום חשיבות אם יתגבר על אדם חלוש, אלא אם יצא גבור שכמותו, ולכן רוצה להתגבר על התלמידי חכמים יותר מכולן. והוא גם דומה לגנב שאינו מעוניין כל כך לגנוב חפצי העני, אלא הונו של עשיר. אבל אכתי יש להבין מעם הדבר שניתן רשות להיצר הרע להתגרות ביותר בני שגדול מחבירו.

וייש

לומר כי חשיבות עבודת האדם בעולם הזה הוא, כאשר יש לפנינו נסיונות רבות והוא מתגבר על יצרו וכובשו. וביותר שיוגדל נסיונות האדם חשובה יותר למעלה עבודתו, ונחת רוח ותענוג יש לפניו ית"ש שאמר ונעשה רצונו. ואינו דומה עבד העומד בפלסין של מלך ומפאר ומרומם את מלכו, לבין עבד שהוא שבוי בארץ אויב, ושם מכריז אמונתו למלכו, שאינו פורש ממנו. ולכן עבודת פשוטי העם יש לה חשיבות רבה, עוסקים כל היום בענייני עולם, ומסתובבים בחוצות, והנסיונות רבות פי כמה יותר מתלמידי חכמים יושבי אוהל שאין מתגלגל לנגד עיניהם דרכי הגוים, והם דבוקים בתורה ועבודה. ואם כן לכאורה איזה חשיבות יש לעבודתם של תלמידי חכמים ואנשי מעלה נגד עבודת הפשוטי עם, על כן כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ומתגרה היצר הרע בתלמידי חכמים יותר מכולן, וכיון שיצאם גדול כל כך, על כן גם לעבודתם יש חשיבות.

והנראה

דהוה שאמרו במדרש (פסיקתא רבתי פרק מ') בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע נעקר יצר הרע מלכם, ושוב לאחר זמן חזרה להם.

והוא כי בני ישראל נתעלו אז במדריגתם כמלאכי מעלה, ואני אמרתי אלקים אתם (תהלים פב-י), ורק אחר כך חבלו מעשיהם, ואכן כאדם תמותון (עבודה זרה ה), ובמדריגה רמה כזו לא היו ישראל מעולם ולא יהיו עוד, ואם היה ניתן רשות ליצר הרע, היה מתגרה בהם עד שלא היו יכולים לו, על כן בשעה שהיו ישראל עומדים במדריגה רמה כזו, עקר ה' את יצאם מלכם, כי אין הקב"ה בא במרוניא עם בריותיו, ורק אחר שחבלו מעשיהם חזר יצאם.

ומהאי

מעמא ניתנה תורה לישראל דייקא ולא להמלאכים, כי להם יש נסיונות בחייהם מדרכי הגוים, הם ירדו למצרים וראו גודל הצלחת העבודה זרה שלהם, עד שגם בני ישראל נתפסו בהם, ועל זה אמר ה', אנכי ה' אלקך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא תלכו בדרכיהם. וכיון שבין עכו"ם הן שריון שעובדין עבודה זרה, יש חשיבות למצות לא יהיה לך אלהים אחרים. הם עושים מלאכה ששית ימי המעשה, ומרויחין יום יום, ובבוא יום השבת הם שובתים ומפסידים, יש חשיבות למצות זכור את יום השבת וכו'. אבל המלאכים כלום קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם, ומה חשיבות יש למצותיכם כאשר תקיימו אותם על דרך הסוד למעלה בשמים, כאשר אין לכם שום ניוגד לקיומה.

ולכן

מתחלה אמרו המלאכים, תנה הודך על השמים, אם אתה רוצה שהתורה יושאר בהודה, אז יש ליתנה בשמים שיקיימו אותה על דרך הסוד, שהוא ההוד של התורה, בקדושה עצומה ומרוממת כמו שהיא עבודת שרפי מעלה. אבל משה השיבם כי הודה של תורה הוא למטה, כאשר בני אדם שרויים בנסיונות של יצאם, והאדם מתגבר עליהם, והו הודה ותפארתה של התורה. וכל יהודי פשוט שנסיונותיו עצומות מחוצות העיר ותועבותיה, עבודתו חשובה יותר ממי שיצרו חלושה.

ואמר

הכתוב (שמות יח-ה) ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, והיינו כי מקום היה לומר שהבני עליה שמחו יותר ונחפזו לקבל התורה, כי לפניהם קל יותר לקיימה, ושבת לוי אשר יורו משפטך לעקב אין להם נסיונות חיי העולם כל כך, ועומדים מוכנים לקבל כל אשר דבר ה', אבל לא כן הפשוטי עם. לכן הודיע לנו הכתוב, שגם הפשוט היותר בישראל, הגרוע ביותר מכל העם, הרגיש גודל מעלת עצמו בקבלתו את התורה, עד כמה חשובה גם עבודת היהודי הפשוט שביניהם, ויענו כל העם 'יחדיו', כל אחד הכריז באותו חשק של חבירו, וענו ואמרו 'קול אחד' כל אשר דבר ה' נעשה, וכמו שסיים באור החיים הק' (יח-ה), אשרי עולם שאומה זו בתוכה.

וישוב

אמר הכתוב, ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים וגו', וקול שופר חזק מאוד, ויחרד כל העם אשר במחנה וגו', ויהי קול השופר הולך וחזק מאוד, משה ידבר והאלקים יענו בקול (שמות יח-ז). ונראה כי קודם שמגישין לקבל התורה, צריכין מתחלה לטהר עצמו מהחטאים, כי לרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי, ותשא בריתי עלי פיך (תהלים ג-ז), ובני ישראל הכינו עצמם למעמד הר סיני בתשובה, הן בנסיעתן מרפידים והן בביאתן למדבר סיני (רש"י יח-ב).

ומבואר

ברמב"ם (ה' תשובה ג-ד) אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישנים משינתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיהם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושגוים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל

יחפזו, ומכל שכן כאשר הקב"ה הוא התוקע, בודאי מתעורר כל אחד הפותח אזנו לשמוע קול תקיעתו.

וזהו הענין של הבת קול היוצאת מהר חורב, היינו מנצחיות הקול שופר של מתן תורה שיצאה בהר חורב, אשר קול זה מכרות ואומרת עורר ישנים משינתכם וכו', שתכלית קול שופר ההוא היתה לבעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו (שמות כ-ז), ואוי להם לבריות מעלבונה של תורה. וכאשר אנו מתכוננים כעת ליכנס לימי קבלת התורה, יש לנו ליתן האוזן והלב לשמוע היטב הקול ההוא, ולקבל על עצמינו עול תורה מחדש. בעוה"ר נתרוקנו מכל, ואין לנו שיוז רק התורה הזאת ומצותיה. והרי כולנו היו אצל הכינוס הגדולה שהתקיימה, ובמה שכל אחד נתעורר לעשות מה שצריך לעשות, אך גם אם יש אחד שעדיין לא תיקן מה שהוא צריך, עכשיו הזמן לקבל עצמו לעשות, ולא ליכנס בן להיום טוב, רק לך וקדשתם היום ומחר, למהר עצמו ממה שהיה נוהג עד עכשיו ולשכוח מכל מה שעבר, ולקבל היום התורה מחדש, ולהיות באדם חדש, ולשמוע הקול שופר בהר סיני שמעורר עורר ישנים משינתכם. וידוע שכתורה יש כל מיני השפעות טובות, עם האם נאך קינער נישט דערלייגט אויף די תורה הקדושה, וכאם מקיימים מצות התורה יש הברכה של אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם, אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד, וזוכה לשמוע בקרוב קול שופר של משיח צדקנו בב"א.

ולא יציל, הבימו לנפשותיכם והמיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה עב"ק. ולכן קודם נתינת התורה בא להם קול שופר חזק מאד, לעוררם לתשובה.

ובאמת בני ישראל גם קודם ששמעו הקול שופר היו עומדים ברום המעלה משעה שאמרו נעשה ונשמע, ולא הוצרכה קול ההוא אלא להעדרה שיוסיפו עוד יותר במדרגת תשובתם. אך קול ה' בשופר שנשמע אז הוא נצחי, ובכל שנה ושנה כאשר אנו עומדים ביום מתן תורתנו, מתעורר בכל אדם שמיעת קול השופר ההוא לעוררו, עורר ישנים משינתכם. ואם כי הדור ההוא של מתן תורה לא הוצרכו אלא לקול דממה דקה, אבל אצלינו צריך השופר ההוא לזעזע אותנו עוד יותר, ולכן ויהי קול השופר 'הולך וחזק מאד', כי מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה, אבל כאן הולך וחזק מאד (רש"י שם), וכל כמה שאנו מתרחקים ממעמד הנבחר, קול השופר צריך להתחזק עוד יותר, כדי שיתגבר עוד יותר ויותר ההתעוררות ממנה, כאדם שמשוקע בשינה עמוקה שצריך קול יותר גדול להקיצו. וכאשר 'משה ידבר' לעורר את העם לתשובה, 'אלקים יענו בקול', שעל ידי קול השופר ההוא יכנסו דיבורי משה אל לבות בני ישראל. וכמו שפירשו (בפי"ט לר"ה) ובשופר גדול יתקע, כאשר התוקע הוא אדם גדול, אז גם אם קול דממה דקה ישמע, ומלאכים

בקידושא רבא יום א' דשבועות תשע"ב לפ"ק

מתנות באדם וכו', באותה שעה ביקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסמירין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה, אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בביתו. אמר הקב"ה למשה, לא ניתנה לך תורה אלא בזכות אברהם ע"כ. ובדעת זקנים לבעלי התוספות (פ' וירא) הביאו עוד מהמדרש [שוחר טוב סימן ח'] שהאכילם אברהם בשר בחלב, ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה, וכשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל אמרו המלאכים תנה הודך על השמים, אמר להם כתיב בתורה (שמות כג-ט) לא תבשל גדי בחלב אמו, ואתם כשירדתם למטה אכלתם בשר בחלב, מיד הודו להקב"ה. והיינו דכתיב (שם לד-כו) כי על פי הדברים האלה ברתו וגו', וכתיב לעיל מיניה לא תבשל גדי בחלב אמו ע"כ. ובפירוש החוקוני (שם) כתב, זהו ששנו רבותינו (פסיקתא רבתי סוף פרשה) שאמר להם הקב"ה להמלאכים, תינוק הנימול בבית ישראל משמרה יותר מכם, שאכלתם בשר בחלב ע"כ. על כל פנים כמה שהאריך אברהם את המלאכים והאכילם, על ידי זה זכו ישראל לקבלת התורה.

וזהנה התורה נקראת בשם לחם כדכתיב (משלי ט-ה) לבו לחמי בלחמי (שבת קכ). ולכן ביקש אברהם מהמלאכים אל נא תעבור מעל עבדך, 'ואקחה' פת לחם, על ידי זה אוכה ליקח ולקבל את התורה הקדושה שהיא פת לחם, כי לא ניתנה תורה אלא בזכות סעודתו של אברהם להמלאכים. ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם, והאכילם בשר בחלב, ועל ידי זה 'הוא עומד עליהם' תחת העין, עמד אברהם למעלה מהם כאשר דנו על העין חיים (משלי ג-ה), עין חיים זו תורה (ויק"ד לה-ה), אם יתנה להמלאכים או לבני ישראל, היה אברהם עומד למעלה מהמלאכים.

בגמרא (פסחים סח:) רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדו לי עגלא תילתא, אמר אי לאו האי יומא דקא גרם כמה יוסף איכא בשוקא ע"כ. וברש"י עגלא תילתא, שלישי לבמן, ומובחר הוא ע"כ. ובפשוטות המעם, דאמרין (שבת פח.) דריש ההוא גלגלאה בריך רחמנא דיהב אוריין תליתאי לעם תליתאי על ידי תליתאי [משה, תליתאי לבמן, מרים אהרן ומשה] ביום תליתאי בירחא תליתאה ע"ש. על כן לרמוז על שמחתו בתורת משה אמר עבדו לי עגלא תילתא, שלישי לבמן.

ונראה עוד בהקדם לבאר הכתוב, צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעמרה שעמרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו (שיר ג-יא). ובגמרא (תענית כו:) פירשוהו, ביום חתונתו זו מתן תורה ע"ש. ויש להבין הוספת התואר שעמרה לו 'אמו', דנראה לבאורה כמוזתר.

גם לבאר מה שמצינו אצל אברהם, וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וגו', אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך וגו', ואקחה פת לחם וסעדו לבכם וגו', ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם, והוא עומד עליהם תחת העין ויאכלו, ויאמרו אליו איה שרה וגו' (בראשית יח-ב). ובבעל המורים דקדק דהיה לו לומר 'קחו פת לחם', או 'ואתנה' פת לחם, ולמה אמר 'ואקחה'. וכתב דמכאן רמז שבעל הבית בוצע (ברכות מו.) ע"כ. עוד יש לדקדק בהכתוב, ויאמרו 'אליו' איה שרה אשתך וגו', דלכאורה תיבת 'אליו' מיותר. וברש"י כתב שנקוד על אי"ו שבאלו, וכאן הנקודה רבה על הכתב, ואתה דורש הנקודה וכו' ע"ש. ויש להבין ענין הנקודות הנרמזות כאן.

ונראה דאיתא במדרש (שמו"ר כח-א) ומשה עלה אל האלקים (שמות יט-ג), הדא הוא דכתיב (תהלים סח-ט) עלית למרום שבית שבי לקחת

ובמפרשים מביאר דהו גמ המעם למנהג ישראל תורה לאכול מאכלי חלב בשבועות, כי בהיות שמה שזכו ישראל להתורה ולא המלאכים, הוא משום שאברהם נתן להם גם חלב, ולולא זה לא היינו מקבלים את התורה, לכן אנו מוסיפים בחג זה נוסף על מאכלי הבשר גם מאכלי חלב, להראות כי בכך אנו ניצחנו וקבלנו את התורה.

וראיתי מובא עוד מעם על אכילת מאכלי חלב, מאת הרה"ק רבי חיים ויטאל ז"ל, דאיתא בגמרא (מכות כג:) תרי"ג מצות נאמרו לו למושה, שם"ה לאוין כמנין ימות החמה [שמוהירם עליו בכל יום ויום שלא לעבור] ע"כ. ומפורש יותר במדרש תנחומא (תצא ב) שם"ה מצות לא תעשה כמנין ימות החמה, ובכל יום ויום שהחמה זורחת עד שהיא שוקעת צווחת ואומרת לאדם, גזרני עליך במי שהגיע ימך ליום הזה אל תעבור בי את העבירה הזאת, ואל תבריע אותך ואת העולם כולו לכף חובה ע"כ. צא וחשוב, ותמצא שמצות לא תעשה של בשר בחלב היא מספר ס"ז כמנין המצות לא תעשה, והיא מכון לחג השבועות שהוא יום הס"ו מראש השנה לחדשים, ראש חודש ניסן. והוא נרמז גם כן בסמיכות הפסוקים, ראשית ביבורי אדמתך וגו', לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות כג-ט), שיום הביבורים מכון נגד הלאו של לא תבשל גדי בחלב אמו. ולכן המנהג לאכול מאכלי חלב ומאכלי בשר, ומדקדקין בהלכותיהן בהפסק קינוח והדחה, לעשות פעולה ניכרת שאנחנו מקיימים מצות אוהרת בשר בחלב שהיא נגד חג השבועות ודפח"ח.

ויתכן לומר כי שני המעמים הללו עולות בקנה אחת, כי באמת מהו התביעה על המלאכים שאכלו בשר בחלב, הלא הם לא מצווין בקיום התורה אפילו אחר נתינתה למושה, ומה בכך שאכלו בשר בחלב אשר עבור זה לא יוכלו לקבל את התורה. ונראה דכיון דיום זה כל חיותו ושורשו הוא ממצות בשר בחלב, על כן ביום זה דייקא יש תביעה גם על פגם דק במצוה זו, ולכן ביום זה של נתינת התורה שמכוון נגד מצוה זו, אין המלאכים שאכלו בשר בחלב ראויין שיוכלו לקבלו.

ומבלי מקום יש להבין איך יתכן שמלאכי מעלה לא יהיו זהירים במצוה של תורה. ובהקדמת ספר שלחן העזר כתב, דאיתא בגמרא (פנהרין ד) לא תבשל גדי בחלב אמו, יכול בחלב [בחלב אמו (בצירי ובסגול)], אבל בחלב (בקמין) מותר לבשל], אמרת יש אם למקרא ע"כ. ולפי זה יש לומר כי המלאכים מעו כחשבם שיש אם למסורת, ולא אסרה תורה רק לבשל גדי בחלב (בצירי ובסגול) ולא בחלב, ולכן אכלו אצל אברהם בשר בחלב. והוה כוונת הכתוב (תהלים ק"ע) מפש בחלב לבם אני תורתך שעשעת, שהמלאכים נתמפשו למענות שלא אסרה תורה רק חלב ולא חלב, ועל ידי זה אני תורתך שעשעתי, זכינו אנחנו לקבל שעשוע התורה ולא המלאכים ע"כ.

ומצנתה המעות של המלאכים שאכלו בשר בחלב היתה משום שמעו בהנקודות של בחלב אמו, שאין הכוונה על חלב בקמין, אלא על חלב (בנקודות צירי ובסגול). ועל כן אחר שנתן להם חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויאכלו, אמר הכתוב ויאמרו אליו, נקוד בשלשה נקודות של סגול, שאמרו לתרין אכילתם כי האיסור הוא רק בחלב בנקודת סגול, ולא בחלב בנקודת קמין, כי הם סברו יש אם למסורת, ומעו בזה כי יש אם למקרא, ולכן 'אליו' בנימטריא כמספר 'אמו', להורות שמעו בהנקודות של 'בחלב אמו', וגם מעו במה שסברו יש 'אם' למסורת. - ולכן נאמר על מתן תורה, צאינה וראינה

בנות ציון במלך שלמה בעמרה שעמרה לו 'אמו', שהמלאכים מעו ביש אם למסורת, ובוה זכו ישראל שקיבלו את התורה.

ובזה יש לומר במה דדרש האי גלילאה, בריך רחמנא דיהב לן אוריין תליתאי וכו' על יד תליתאי, כי המלאכים מעו במה שנקדו את האות למ"ד בתיבת חלב בנקודות סגול, ולא בקמין, וסגול הוא שלש נקודות, ויהיב לן אוריין תליתאי על ידי תליתאי, המעות של התליתאי שמעו המלאכים. ולכן רב יוסף אמר ביומא דעצרתא עבדו לי עגלא תילתא דייקא, כי על המלאכים נאמר (יחזקאל א-ו) וכף רגליהם ככף רגל עגל, ויש רמז בהעגלא על המלאכים, והם מעו להחליף הקמין של חלב בתלתא הנקודות של סגול, ובוה זכו ישראל לקבל התורה, ויש לשמוח ביום מתן תורתנו בעגלא תילתא, ולכולי עלמא בעינן לכם.

עוד יש לומר על פי מה שכתוב בספר שלל רב לבאר במעם שאכלו המלאכים בשר בחלב, דאיתא בגמרא (פנהרין סה:) רב חנינא ורב אושעיא בראו עגלא תלתא בכל ערב שבת על ידי ספר יצירה ע"ש, וכמו כן עסק אברהם בזה, וברא בן הבקר על ידי ספר יצירה, והיינו דכתיב וכן הבקר אשר עשה. (ועיין במלבי"ם בהתורה והמצוה שם יח-יז). והנה במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב, וכדאיתא במשנה (חולין ק"ג) רבי יוסי הגלילי אומר יכול יהא אסור לבשל עוף בחלב, תלמוד לומר בחלב אמו, יצא עוף שאין לו חלב אם ע"כ. ואם כן גם בן הבקר הלזה שלא נולד לאם, לא שייך בו חלב אמו, ומשום הכי היו מותר להם לאכול את בן הבקר הזה עם חלב. ואם כן יש להמלאכים דין ודברים אודות קבלת התורה של בני ישראל.

ולכן דרש האי גלילאה דייקא, שהיה מן הגליל, ובמקומו הרי היו אוכלין בשר עוף בחלב, והמעם שהעוף אין לו אם, ולשיטתו יש להמלאכים תשובה על מה שאכלו בשר בחלב אצל אברהם אבינו, כי הבשר שנתן להם אברהם גם כן לא היה שייך בו חלב אמו, כי נולד על ידי ספר יצירה, ולכן האי גלילאה לשיטתיה הכיר כי עליו לשבח להקב"ה שנתן לנו את התורה, כי לסברתו אף המלאכים היו ראויים לקבל את התורה, וברוך רחמנא דיהיב לן אוריין תליתאי ודפח"ח.

וזדהו שאנו משבחין את הקב"ה על מה שנתן תורתו לנו ולא להמלאכים, כי המלאכים היו ראויים יותר ליתן להם תורתו, ואם כי אכלו בשר בחלב אצל אברהם, אין בזה שום פגם דלא אסרה תורה רק בחלב אמו, והבן הבקר אשר עשה אין לה אם, וצאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה, בעמרה שעמרה לו 'אמו', הלא בבשר בחלב כתיב בחלב אמו, ואין פגם בהמלאכים שלא יהיו ראויים לקבל התורה, ואף על פי כן עיטר רק אותנו בעמרה זאת ביום חתונתו וביום שמחת לבו. והוה עלית למרום שבית שבי, ששבה משה התורה מיד המלאכים, ולקחת מתנות 'באדם' בנימטריא 'אמו', הגם שהמלאכים לא עברו על איסור בשר בחלב דהא אמו כתיב, אף על פי כן לקחת מתנות, וזכה לשבות שביה מהמלאכים.

וזדהו שאמר הכתוב, ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם וגו' ויאכלו, ויאמרו אליו וגו', והיינו שהבקר אשר נתן לפניהם היה ממה שעשה בעצמו על ידי ספר יצירה, ולכן אכלוה המלאכים. וסיים הכתוב ויאמרו 'אליו' בנימטריא 'אמו', הלא נאמר רק בחלב אמו, ומה שנברא על ידי ספר יצירה אין לה אם.

נעילת החג שבועות תשע"ב לפ"ק

שער הנו"ן. וזהו שנאמר (דברים לד-א) ויעל משה מערבות מוא"ב [בגמטריא מ"ט] על הר נבו, נ' בו ע"ש. ולפני הסתלקותו זכה להתעלות שלא נחסר לו מעט מאלקים, אלא וזאת הברכה אשר בך משה איש האלקים לפני מותו (דברים לג-א), שקודם מותו נתעלה להיות כאיש אלקים, ונסתלק מן העולם בשלימותו. (ועי' שמן ראש ז' אדר קצ"ד).

ולמדריגה זו להשיג שער הנו"ן זכה גם רבי עקיבא, כדאיתא במדרש (במדב"ר יז-ו) דברים שלא נגלו למשה נגלו לרבי עקיבא וחבריו, וכל יקר ראתה עינו (איוב כח-ו) זה רבי עקיבא וחבריו ע"כ. וכתב על זה בספר שערי מאמרי חז"ל מרבי שמואל ויטאל (סוף מסכת שבת אות ג), כי משה רבינו לא השיג אחר התמא שער הנו"ן, אבל רבי עקיבא השיגו ע"כ. וכתוב בדבש לפי (מערכת מ-ט) בשם הלב אריה (פ' הקה) כי זה רמזו בלשון המדרש ו'כל יקר ראתה עינו זה רבי עקיבא, כ"ל בגמטריא נו"ן, שהוא היקר שראתה עינו של רבי עקיבא, ובוה זכה להשיג גם העי"ן פנים של תורה ע"ש.

ובספר פתח עינים (מנחת כמ:) ביאר מה שאמרו שם חז"ל, בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שישב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך, אמר לו אדם אחד יש שעתידי לעמוד בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוין וקוין תילין תילין של הלכה וכו', אמר לפניו רבש"ע יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי וכו' ע"ש. והכוונה הוא דכיון דהשיג רבי עקיבא גם שער הנו"ן מה שלא ידע משה, ואם יש לך אדם כזה למה אתה נותן התורה על ידי, הרי רבי עקיבא גדול יותר ע"ש.

אמנם יש לומר דבעת מתן תורה שנתעלו כל ישראל כמלאכי מעלה, אני אמרתי אלקים אתם ובני עלין כולכם, אז בודאי השיג גם משה שער הנו"ן, ואתו עמו נשמתו של רבי עקיבא, ויתכן שגם עוד הרבה מזקני ישראל זכו לזה. ולכן התחיל הכתוב ומשה עלה אל האלקים (י"א), כי אז לא היה ותחסרהו מעט מאלקים, אלא משה עלה אל האלקים דייקא. ולא רק משה, אלא ועלית אתה ואהרן והכהנים (י"ב), ואז זכו להשיג לא רק המ"ם פנים שבתורה אלא העי"ן פנים שבתורה. ולכן אמר ה' למשה לך אל העם וקדשתם היום ומחר, שיתעלו להשיג גם שער החמישים, כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם, שיזכו להבי'ן העי"ן פנים שיש בתורה. ומרומו בתיבת הע"ם, מ'שה עקיבא, אשר הם באמת זכו לזה. - ועכ"פ כדי שיהא אפשרות אפילו רק לאחד לקבל השגת שער הנו"ן. הוצרך השגה הזו לירד למטה בעת ירידת התורה בהר סיני לעולם הזה, כי מה שלא ירד בנתינתה לא יוכלו להשיג אחריו.

והנה הקב"ה קבע יום מתן תורתנו אחר שיספרו ישראל מ"ט ימים למחר ולהתקדש, וביום החמישים ירד ה' על הר סיני, ומשה הוסיף יום אחד למחר עצמם חמישים יום, ונתינת התורה תהיה ביום נ"א לספירה. ויש לומר כי בהיות שהשגת האדם בתורה הוא רק במ"ט שערי בינה, על הדרך ותחסרהו מעט מאלקים, על כן הוצרכו מ"ט ימים למחר עצמם, ובכל יום יתעלו בשער אחד. אך משה רבינו רצה שיוכלו לישראל להשיג גם שער החמישים, ואם כן צריכין הכנה חמישים ימים. וכיון שה' אמר לו שירד לעיני כל העם, שיוכלו להשיג ע' פנים תורה, אם כן צריכין עוד יום נוסף, ולכן דרש היום ומחר, היום כמחר. והוסיף משה יום אחד מ'דעתו, כפי השגת דעת משה שזכה לחמישים שערי בינה.

ויתכן לומר שרב יוסף, היחודי מכל התנאים והאמוראים שקראוהו בתואר 'סיני', זהו מפני שזכה להשיג גם שער החמישים, כמו שניתנה התורה

בגמרא (פסחים סח:) רב יוסף ביזמא דעצרתא אמר עבדו לי עגלא תילתא, אמר אי לאו האי יומא דקגרם כמה יוסף איכא בשוקא [שלמדתי תורה ונתרוממתי, הרי אנשים הרבה בשוק ששמעו יוסף, ומה ביני לביןם] ע"כ. ופשוטן של הדברים, כי המקבל מתנה מחבירו, מן הנימוס להודות ולהכיר טובה על זה. ואינו דומה מי שמקבל זון להמקבל אלף זון, כפי גדול המתנה הוי השמחה יותר גדולה, וחובת ההודאה עליה יתירה יותר. ולכן הגם שכל אדם שמח בשמחת קבלת התורה, אבל מי שזכה להתעלות יותר על חבריו במתנה זו, הרי שמחתו והודאתו יתירה עוד יותר. ורב יוסף הגיע בתורתו למעלה רמה עד שקראו אותו בתואר סיני, מפני שהיו משניות וברייתות סדורות לו כנתינתן מחר סיני (הוריות ד). על כן בדין הוא שיהא שמחתו ביום מתן תורתנו מופלגת הרבה יותר מחבריו, ואמר עבדו לי עגלא תילתא, דאי לאו האי יומא דקגרם כמה יוסף איכא בשוקא, על כן צריך אני לשבח את בוראי על חלקי שקבלתי יותר מאחרים. אך עדיין צריך ביאור אריכות הלשון, אי לאו האי יומא דקגרם, ולא אמר אי לאו 'מתן תורה' כמה יוסף איכא בשוקא. וגם מהו ענינו של העגלא תילתא דייקא.

ונראה דאיתא בגמרא (שבת פו:) שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו, הוסיף יום אחד מדעתו, ופירש מן האשה, ושבר את הלוחות. הוסיף יום אחד מדעתו מאי דרש, וקדשתם היום ומחר (שמות יז-ו), היום כמחר, מה מחר לילו עמו אף היום לילו עמו, וליליא דהאידינא נפק ליה וכו'. ומנא לן דהסכים הקב"ה עמו, דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא וכו' ע"ש. ובתוס' שם כתבו דאין זה דרשה גמורה, דאי לאו הכי אין זה מדעתו ע"ש. ולכאורה יש להבין דאם כן למה באמת הוסיף יום אחד, ולא עוד אלא שהקב"ה הסכים עמו.

וי"ש לומר כי הנה הכתוב (שם) אומר, לך אל העם וקדשתם היום ומחר וגו', כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני. ולכאורה האי לעיני כל העם לכאורה מיותר. וחז"ל דרשו מזה, מלמד שלא היה בהם סומא שנתרפאו כולם (מכילתא). ונראה עוד בזה דאיתא בגמרא (ראש השנה כא:) כתיב אמרות ה' אמרות מהירות כסף צרוף בעליל לארץ מזווק שבעתים (תהלים יב-ו), רב ושמואל חד אמר חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה חסר אחת, שנאמר (שם ה-ו) ותחסרהו מעט מאלקים [מזווק שבעתים, שאדם יכול לדרוש כל דבר ודבר במ"ט עינים, ז' שביעיות, והם חמישים חסר אחת שנמסרו לו למשה בסיני, למדנו שחמישים נבראו, שהרי מעט נחסר מאלקים] ע"כ. וכתב בלקומי תורה להאר"י הק' (פ' ואתחנן) כי קודם שחמאו ישראל היה משה בתכלית השלימות, והיה משיג שער החמישים של נ' שערי בינה הגדול מכולם, וכשחמאו ישראל בעגל נעלם ממנו, וזהו שכתוב לך רד כי שחת עמך, ר"ל רד ממני לך. וזהו שאמרו חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה, חסר אחת, פי' מעיקרא כולם ניתנו לו, ואחר כך חסרהו אחת וכו' עכ"ד. ובערבי נחל (רושב' לפסח) הביא משל"ה הק' שהקשה על מה דפעמים איתא שהתורה נדרשת במ"ט פנים (מסכת סופרים פ"ו), ופעמים איתא ע' פנים לתורה (אותיות דרבי עקיבא. ועי' במדבר רבה ג-יז). ותיירץ כי ההשגה האפשרית לכל בני אדם הוא רק במ"ט שערים, ולכן אמרו שנדרשת במ"ט פנים. ואולם מצד עצמה יש ע' פנים לתורה, כי שער הנו"ן הוא שם אהי"ה שעולה כ"א, הרי מ"ט וכ"א הוא שבעים עכ"ד.

אמנם כתב שם בלקומי תורה, כי השי"ת לא ימנע טוב להולכים בתמים, ובעת תוסף רוחם יגועו לא יגרע מצדיק עינו, וזכה אז להשיג גם

בסיני, שירד ה' לעיני כל העם, והשיג כל העיץ פנים שיש בתורה. ולכן היתה שמחתו בהתורה כל כך גדול, שזכה להשגה נפלאה מה שאחרים לא זכו לזה. ועל כן אמר עבדו לי עגלא תילתא, לרמוז על יום השלישי שהוסיף משה מדעתו, ובוה נתרבו ימי ההכנה למתן תורה חמשים יום, ויכולין להשיג גם שער החמשים. ואמר אי לאו האי יומא, היינו היום שהוסיף משה מדעתו, דקגרם, שזה גרם שיוכלו לקבל השגה גם בשער הנוץ, כמה יוסף איכא בשוקא, וראוי לי ביתר שאת לתת הודאה על חלקי בתורת ה' שוכיתי להיות סיני.

זבזה נראה לכאור מאמרם (עבודה זרה ה.) רבי יוסי אומר לא קבלו ישראל את התורה, אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולטת בהן שנאמר (תהלים פב-ג) אני אמרתי אלקים אתם ובני עלין כולכם ע"ש. ויש לומר כי מצינו באדם הראשון שצוה עליו ה', מבל עיז הגן אבל תאכל, ומעיז הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות (בראשית ב-יז). והנחש אמרה אל האשה, לא מות תמותן, כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים וגו' (ג-ד). וכתוב ביערות דבש (ח"ב דרוש ט') לבאר, כי שער הנוץ הוא אור גדול ומפלא כל כך, עד שהאדם קרוץ מחומר בהשיגו אור ערב ומתוק כזה תדבק נפשו בשרשה למעלה ותפרד מהגוף, ולכן לא השיג גם אדם הראשון רק מ"ט שערי בינה, ותחסרהו מעט מאלקים. והעיז הדעת הוא שער הנוץ, ולכן מעיז הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות. אך הנחש פיתה אותם לא מות תמותן, אלא ביום אכלכם ממנו זיהיתם כאלקים, תשיגו גם שער הנוץ, ולא תהיו בבחינת ותחסרהו מעט מאלקים, אלא והייתם כאלקים ע"ש. ויש להוסיף שזהו שאמר, כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם, היינו ששיגו עיץ פנים בתורה שהם משער החמשים.

זכיון שישאל השתוקק לקבל את התורה גם בהשגת שער הנוץ, כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם, ואם כן יתכן גם שמוגדל האור הערב תצא נפשם, על כן לא קבלו את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולטת בהן, שיתן להם כח וחיות שיוכלו לקבלו, שנאמר אני אמרתי אלקים אתם, לא ותחסרהו מעט מאלקים, אלא השגתם תגיע גם בשער החמשים, ולכן הוצרכו להבטחה זו שלא תהא מיתה שולטת בהן. והיו כוונת מאמרם (שבת פח:) שעל כל דבור ודבור שיצא מפני הקב"ה יצאה נשמתן של ישראל שנאמר (שיר ה-ה) נפשי יצאה בדברו, והוריד מל שעתידי להחיות בו מתים והחיה אותם ע"ש. והיינו שמהשגת שער הנוץ באו למצב שיצאתה נשמתן, אלא שהחיה אותם במל של תחיה.

זהנה כמה שנתבאר לעיל שמושה השיג מתחלה גם שער הנוץ, ורק בחטא העגל נחסר זאת ממנו, אולי יש לומר דזה נגרם לו משבירת הלוחות, כי לוחות הראשונות נאמר עליהם, והלוחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא (שמות לב-יז), והיינו דכדי שתוכל להיות לבני אדם השגת התורה בבחינת אלקים אתם, זה בא מכח קדושת הלוחות הללו ש'מעשה אלקים המה', הם עושים פעולת המעשה להגיע למדרגת חמשים שערי בינה, והייתם כאלקים, ובשבירתן נסתלקה מדרגה זו. ולכן אמר הכתוב (דברים ט-י) ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם, כי בשבירת הלוחות נימלה מישאל העיץ פנים לתורה, ולא נשארה ההשגה למטה רק כמ"ט שערי בינה, ומ"ט פנים לתורה. [ונתעוררתי שזהו שאמר הכתוב (דברים לד-ב) ולכל היד החזקה וגו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל, וברשי' שנשארו לבו לשבור את הלוחות לעיניהם וכו' ע"ש].

זלכין אמרו (עירובין נד.) מאי דכתיב (שמות לב-יז) מכתב אלקים הוא חרות וגו', אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישאל [חרות משמע חקוק ואינו נמחה לעולם, על ידי הלוחות היתה התורה

חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית] ע"כ. והיינו דבשבירת הלוחות נימלה השגת שער הנוץ, וממילא נשתכחה כ"א פנים לתורה, ומה בא גם שכחת התורה בכללותה. וזהו שאמרו בנמרא (ברכות ה:) אמר ליה רבי יהושע בן לוי לבניה הוהרו בוקן ששכח תלמודו מחמת אונם [שחלה או שנמרד בדוחק מוונות, הוהרו בו לכבדו], דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחות בארון [דכתיב (דברים ו-ב) אשר שברת ושמתם בארון, אף השברים תשים בארון] ע"כ. והיינו דמכיון דשכחת התורה בא משבירת הלוחות, על כן קראו לזקן ששכח תלמודו בשם שברי לוחות.

עוד יש לומר במעם שהוסיף משה יום אחד מדעתו, דאיתא בנמרא (גדים לב:) אמר רבי אמי בר אבא כתיב (דברי הימים א א-כז) אברם וכתוב (שם) הוא אברהם, בתחלה המליכו [השליטו] הקדוש ברוך הוא לאברהם על מאתים וארבעים ושלושה אברים, ולבסוף על מאתים וארבעים ושמונה אברים, ואלו הן שתי עינים ושתי אוזנים וראש הגויה [שבתחלה המליכו הקב"ה על איבריו שהם ברשותו לזוהר מעבירה, אבל עיניו ואוזניו של אדם אינם ברשותו, שהרי על כרחו יראה בעיניו ובאוזניו ישמע. ולבסוף כשנימול המליכו הקדוש ברוך הוא אפילו על אלו, שלא יסתכל ולא ישמע כי אם דבר מצוה] ע"כ. - ונראה דמה שהזכיר ראש הגויה, אין הכוונה רק על מה שנצטוו אברהם להמול, אלא קדושת אבר זה גם כן אינו ברשותו, כי יוכל לבוא לידי פגם באונם, והקב"ה המליכו שיהיה ברשותו ולא יבוא לידי אונם. - ולפי זה עבודת האדם הוא לקדש הרמ"ג אברים שהם ברשותו, ואז מקבל מתנה מן השמים על שאר החמשה אברים שהם גם כן יהיו ברשותו.

זהנה בני ישראל במצרים היו שקועים במ"ט שערי מומאה, עד שגם אחר שיצאו משם לא היו ראוים לקבל התורה עד שספרו שבעה נקיים, שבע שבתות, ואז יצאו לחירות גם בנפשם. וכמו שרמזו וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים (שמות יג-יח), שרק אחר שעברו חמשים ימים מיציאת מצרים, אז עלו ישראל מארצותם של מצרים. והמהר"ם שיק על פרקי אבות (ו-ב) כתב לפרש, פדות שלח לעמו צוה לעולם בריתו (תהלים קיא-ט), דאם כי יצאו לחירות בפסח, מבל מקום עדיין היו עבדים למומאת מצרים עד שזכו לקבל את התורה, ואז נעשו בני חורין גם בנפשם. והיו פדות שלח לעמו, רק אז שלח פדות לעמו, כאשר צוה לעולם בריתו, שמסר תורתו לישראל ע"ש.

אמנם עבודה זו לקדש נפשם ולטהר את רוחם, דבר זה התחילו בני ישראל תיכף כאשר במלה העבודה במצרים, וכדרך של ישראל שבימי המנוחה הם מתעלים בהרהורי תשובה, ומקדשים ומטהרים את עצמם. וכיון שאמרו חז"ל (ראש השנה יא.) דבראש השנה במלה עבודה מאבותינו במצרים, מאז התחילו לטהר ולהתעלות ממה שגשקעו במומאת מצרים, והיו מוסיפין והולכין כל יום ויום במהרתם. ומעתה כאשר נחשוב הימים מראש השנה עד יום מתן תורה יש ביניהם רמ"ב ימים.

כי מראש השנה עד ראש חודש סיון הם שמונה חדשים, ד' מלאים הם ק"ב יום, וד' חסרים הם קמ"ז יום, נמצא יש רל"ז יום מראש השנה עד ראש חודש סיון, ומאז עד ו' סיון יש עוד ששה ימים. נמצא סך הכל רמ"ב יום, וכאשר הוסיף משה יום אחד, יש רמ"ג ימים.

זהענין הוא, כי בהיות שיש רמ"ח אברים באדם, נתעלו בני ישראל להתקדש כל יום באבר אחד, וכאשר באו למתן תורה קידשו כבר רמ"ב אבריהם, והוסיף משה יום אחד כדי שיתקדשו רמ"ג אבריהם שהם ברשותו של אדם, ואז יזכו שימליך ה' אותם גם על האברים שאינם ברשותו של אדם. ולכן כאשר הגיעו ישראל למתן תורה בקידוש רמ"ג אבריהם, זכו באמת שנתן ה' בידם גם שמירת העינים, וכמו שנאמר (יש-יא) כי ביום השלישי

יירד ה' לעיני כל העם, וברש"י מלמד שלא היה בהם סומא שנתרפאו כולם (מכילהא) ע"כ. וזה כולל רפואת העינים גם ברוחניותם, שלא יסתכלו כי אם דבר מצוה. וכן נאמר להלן (כ-ט) וכל העם רואים את הקולות, וברש"י מלמד שלא היה בהם אחד סומא וכו', ומנין שלא היה בהם חרש תלמוד לומר נעשה ונשמע ע"כ. הרי לנו כי גם האזנים נתרפאו, ומאז לא שמעו כי אם דבר מצוה. וכמו כן זכו לשמירת קדושת הברית כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מא) כל אותו הדור ששמעו קולו של הקב"ה בהר סיני זכו לחיים כמלאכי השרת, לא ראו מיפת קרי בימיהם וכו' ע"ש. ולהורות נתן כי המקבל על עצמו לשמור מה שהוא ברשותו, הבא לטהר מסייעין אותו, וגם מה שאינו ברשותו ניתן בידו, ולא יאונה לצדיק כל און, ורגלי חסידיו ישמור.

זכר פירשנו במקום אחר מה דאיתא במדרש (ויק"ר יד-ג) מאי דכתיב (ויב-ג) אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק, אמר רבי נתן מחשבין אנו לשמו של אברהם איבנו, אותו שבא מרחוק, הדא הוא דכתיב (בראשית כב-ד) וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק ע"כ. והכוונה הוא דבאמת יש קושיא לאלקינו, שברא את האדם כדי לעבוד את בוראו, ונתן בתוכו אברים שאינם ברשותו, ואיך יתכן שישמור אותם בקדושתו, שעל כרחו הוא נכשל. אבל באמת הבא לטהר מסייעין אותו, וכאשר האדם מקדש את הרמ"ג אברים שהם ברשותו, אז הקדוש ברוך הוא נותן לו כמתנה מהרה גם על כל הרמ"ח אברים, וכמו שמצינו באברים שאחר שמצא את לבבו נאמן לפניו, המליכו על כל האברים, ונקרא שמו אברהם. וזהו כוונת הכתוב, אשא דעי למרחוק, מחשבין אנו לשמו של אברהם, שהוא עולה רמ"ח בחשבוננו, שאחר שקידש והשליט בעצמו על רמ"ג אברים, קרא שמו אברהם והמליכו על כולם, הרי כי יתכן לזכות לשלום על כל האברים, אם מקדש כל מה שהוא ברשותו, ולכן לפועלי אתן צדק, שברא את האדם ברמ"ח אברים, ואין תלונה על הבורא שברא את האדם באברים שאינם ברשותו. (עיין שמן ראש סוכות קכה:).

וכדאי להעתיק מה שכתוב בספר מגילת סתרים להרה"ק ר' אייזיק מקאמרנא ז"ע, שכתב על עצמו, שבהיותו כבן ארבע עשרה שנה, עבר עלי איזה זמן מועט התגברות גדול מס"מ ימ"ש, ולא שמרתי את ראות עיני, והיה לפני שני דרכים של גיהנם וגן עדן, ונתעורר המזב ונכנסתי לבית הכנסת ביחודות באיזה יום, ובכיתי בכיות כמעין הנובע לפני יוצר בראשית שימתח לו, עד שנתעלפתי, וקראו לפני ואשלים ניהומים לו ולאבליו (שעה נ"ח). ומיום ההוא עד היום, עשרים וחמש שנים, לא הסתכלתי ולא ראיתי ראייה בעלמא שום צורה של אשת איש, ויש לי שמורה על זה מן השמים שלא יזדמן אף במקרה, וחזרתי לעבודת יוצר בראשית לתורה ולתפלה עכ"ל"ק (הובא בעשר קדושות ט-כג).

והנה בגמרא (שבת פח) איתא, אמר חזקיה מאי דכתיב (תהלים ע"ט) משמים השמעת דין [תורה] ארץ יראה ושקמה, אם יראה למה שקמה, ואם שקמה למה יראה. אלא בתחילה [קודם שאמרו ישראל נעשה ונשמע] יראה [שלא לא יקבלוה, ויחזור העולם לתהו ובהו, כדריש לקיש] ולבסוף [כשקבלוה] שקמה, ולמה יראה כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש מאי דכתיב (בראשית א-א) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו ע"כ. ולכאורה יש לדקדק, אחר שמשמים כבר השמעת דין ליתן תורה לישראל למה יראה, הלא היראה היתה רק קודם שניתן התורה למטה. וגם להבין מה שאמר 'דין בלשון יחיד, הלא תרי"ג דינים ניתן להם.

ונראה דבפייט (לשמחת תורה) נאמר, שישו ושמחו בשמחת התורה כי היא לנו עוז ואורה. ולכאורה מהו הלשון 'בשמחת' התורה, ולא אמר שישו ושמחו בתורה. וראיתי בשם הרה"ק רבי אברהם מסלונים ז"ע דאיתא בגמרא (עבודה זרה ב) ה' מסיני בא וזרח משעיר למו (דברים לג-ב), מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן, אמר רבי יוחנן מלמד שלקח התורה והחזירה הקב"ה על כל האומות והלשונות ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוהו ע"ש. ומעתה נחזי אנו, אם היו האומות מרוצין לקבלה, איך היתה נראה התורה נתונה בשבחה, שהיו קורעין אותה לקרעות בבוזנות, וכי יתכן לגוי לקבל על עצמו תרי"ג מצוות התורה ולקיימה. ובודאי שהתורה היתה שמחה על מה שדחו האומות הצעתו של הקב"ה לקבלה. וזהו שישו ושמחו 'בשמחת התורה', אנהנו שמחים בשמחתה של התורה עצמה, ששמחה וצוהלת על כך שאומות העולם לא קיבלוה, אלא עם ישראל עם הנבחר ודפח"ח.

ומבואר בפסיקתא (רבי ט) שבתחלה הלך לו אצל בני עשו, אמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו רבש"ע מה כתיב בה, אמר לא תרצה, אמרו לו וכל עצמם של אותם אנשים לא הכמיחם אביהם אלא על החרב שנאמר (בראשית כו-ג) ועל חרבך תחיה. הלך אצל בני עמון וכו', אמר לא תנאף, וכל עצמם אינם באים אלא מניאוף וכו'. הלך אצל בני ישמעאל וכו' לא תגנוב, וכל עצמם אינם חיים אלא מן הגניבה ומן הגזילה ע"כ. ואם כן קודם מתן תורה כאשר הלך ה' מתחלה אצל האומות, הציע לכל אחד מהן רק דין אחת, לא תרצה, לא תנאף וכו'. וזהו שאמר הכתוב, משמים השמעת דין, כאשר בא הקב"ה להאומות העולם לקבל התורה, והשמעת להם דין, ארץ יראה, מה תהיה עם החמדה הגנוזה ההוא שתפול ביד האומות, הלא יבוהו יום יום, אבל אחר כך שקמה, כשראתה שאין האומות רוצים לקבלה, רק בני ישראל.

*

יש לנו להתבונן באיזה מדריגה גבוה עמדנו בשעת קבלת התורה, אשר מעין מדריגה זו נשנה בכל שנה ושנה בבוא זמן מתן תורתנו. הלא כל אחד מאתנו זכה אז למדריגת הנבואה, כי מה שבשר ודם יוכל לקבל מאמר ה' זהו בחינת נבואה. ויש כמה מדריגות נבואה, ונבואת משה רבינו עלה על כולם, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים לג-ד), ומהו מדריגתו המיוחדת, על זה אמר הכתוב (במדבר יב-ח) פה אל פה אדבר בו, ומראה ולא בחידות, ותמונת ה' בימי.

ולמדריגה זו זכו ישראל כמתן תורה, פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש (דברים ה-ד), וה' ירד לעיני כל העם לדבר אליהם. ובבוא חג השבועות יש אצל כל אחד ואחד מבחינה זו, לשמוע קול ה' מדבר אליו, ודיבור ה' יורדת לנקודת לבבו. וכאשר הולכים מהיום טוב לימי החול, יש לחזור ולשנן כי היום היה בבחי' נביא לקבל דבר ה', ויש להשתדל להשאר במדה זו, ולא יהיה היינט א מלאך און מארנען א גלח.

והחתם סופר פירש מה שנאמר בחג השבועות, ושמחת לפני ה' אלקיך אתה ובנך ובתך ועבדך ועמך וגו' במקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם (דברים טז-א), כי בחג מתן תורתנו, יוכל כל אדם להגיע למדריגות רמות ונשגבות, ואפילו היהודי הפשוט ביותר כמו עבדך ואמתך יכולים להגיע למעלת הנבואה כמו צדיק. וזהו ושמחת לפני ה' אתה ובנך ועבדך ואמתך, במקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם, והיינו ד' מקום פירושו כמו תחת, ותחת אשר אתה יודע כל השנה שה' בוחר לשכן שמו רק על הצדיק יסוד עולם, יכול אתה להגיע למדריגה זו בקדושת החג להיות כגדול שבנביאים ע"כ.

ולא יחשוב אדם שקיום המצות קשה עליו לקיימם כפי מצבו, כי הקב"ה מסייע לכל אחד ואחד כאשר עושה מה שבידו, שיהיה לו סיוע גם

כדברים שהם למעלה ממטבעו, ולכן הוסיף משה יום אחד מדרתו, שקידש האדם הרמ"ג אברים שברשותו, ושוב זכו בשעת מתן תורה שקידש אותם ה' גם כהאברים שאינם ברשותם.

*

פארגאנגענע

וואך איז געווען א גרויסער מעמד, מען איז צוזאם געקומען רבבות אידן פאר איין ציהל מקדש און ממחר זיין זיך, עס איז אדורך געגאנגען א תקופה פון יארן יעצט לעצמענס וואס כלל ישראל איז געגאנגען בארג אראפ, כמלוא מובן המילה. אהן קיין גדרים און סייגים, ס'איז געווארן א הפקרות אויך ביי ערליכע יודען שומרי תורה ומצוות, און מכל שכן ביי די אויסווענדיגע וועלט. א טייל זענען געווארן ממש הפקר אינגאנצען, א טייל למחצה לשליש ולרביע, ס'האט ליידער אהן געכאפט ביי יעדעם. ס'איז געגאנגען א וועג פון בארג אראפ, וויפיל אידישע משפחות זענען צובראכן געווארן במשך די לעצמע תקופה, וויפיל קינדער זענען יצא לתרבות רע, א ווייטאג צורעדן דערפון.

אבער

דער אייבערשטער האט אונז נישט פארלאזט, כי לא ימוש ה' את עמו, דער באשעפער פארלאזט נישט אידען, דער באשעפער האט אונז געגעבן גדולי ישראל וואס זענען זיך צוזאם געקומען, אויף אזוי פיל האט מען שוין אויפגעטוהן, אז מען האט געמאכט יעצט א סמאפ גענוג ביז אהער, פון יעצט אן גייט מען זיך מקדש און ממחר זיין, און מען גייט זיך צושמעלן צו זיין אזוי ווי א איד דארף אויסקוקען.

מען

קען זיך נישט פארשמעלן אז א איד וואס האט זוכה געווען צו זיין אין די בחינה פון א נביא דעם שבועות, זאל קענען צוריק גיין ווערן ווי א געזונגענע גוי, עס גייט נישט צוזאמען, יעדער איד איז דערהויבן געווארן, יעדער איד שטייט יעצט אין א מעמד מרומם העכער ווי ער איז געווען פארדעם. די הכנה וואס יודען האבן געהאט צום יום טוב, וואס יעדער האט מקבל געוועהן אויף זיך און ווייל זיך פירען ערליך און וויל זיך פירען בקדושה. איז זיכער אז ס'איז דא א געוואלדיגע סיעתא דשמיא יעצט פאר יעדען איד ער זאל האבען די מעגליכקייט דערצו ער זאל קענען זיך מקדש זיין. אנהייבן הייבט זיך עס אהן אין שמוב קודם, כאטש נישט קאליע מאכן די קינדער, קאליע מאכן די בני בית, פון דארט דארף עס גיין ווייטער אויף זיך אליין אין די געשעפטן וואס מען האט נישט קיין ברירות אזוי ווייט, זעהן צו טוהן וואס מ'קען קען אויף א אופן פון קדושה.

יעדע

מקום דארף זיך מאכן תקנות און גדרים וסייגים, גדולי ישראל זיצען יעצט אויסצוארבייטן א פלאן וואס מען האלט איז אהעמבאר פאר אונזער צבור, ס'איז נאך נישט ארויסגעקומען קיין קלארע מהלך דערויף, אבער איך בין זיכער אז אין די קומענדיגע פאר מען וועט זיין א מהלך דערויף. אונזער עבודה היינט ווילאנג מען שטייט נאך אין מתן תורה, אידן האבן געזאגט נעשה פאר נשמע, בעפאר מען האט נאך געהערט וואס מען זאגט זי, האט מען געזאגט נעשה, דאס איז אונזער פליכט פון שבועות, יעדער איד דארף זאגן היינט 'נעשה', וואס מען וועט פארלאנגען פון אונז בין איך גרייט צו טוהן. 'נשמע' וועלן מיר הערן נאכדעם, אבער יעצט איז די צייט פון נעשה מקבל זיין אויף זיך.

יעדער

איינער ווייל זיין ערליך, גלוי וידוע לפיך שרצונינו לעשות רצונך, יעדער איד האט א רצון צו זיין ערליך, מי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד גליות, מען וואוינט צווישען גוים, ס'איז אזוי אויסגעשמעלט די מהלך

החיים, כאפט זיך אהן פון איינעם צום צווייטען, אבער אונזער ציל איז צו זיין ערליך, כל שכן ווען מען רעדט פון שמיבער פון אידישע קינדער, אונזערע שמובער דארפן זיין הייליג פאר'ן אייבערשטען. מען קען נישט אין היינטיגן דור מתוך זיין קינדער אויב די שמובער וועלן נישט זיין הייליג, א שמוב וואס איז נישט אפגעווימט דאס מערסטע וואס מען קען, מ'מוט נישט פון זיין זייט די מאקסימום וואס ער קען, קען ער נישט ווארטן אויף סיעתא דשמיא, אז פון הימעל זאל מען איהם צושמעלן וואס ער דארף.

ס'איז

דא זאכען וואס זענען אינו ברשותו של אדם, יא, ס'איז זייער שווער היינט מתוך צו זיין קינדער, ס'איז אסאך מאל נישט אין זיין רשות, די אויסווענדיגע וועלט מוט שמערן דערצו, אבער אז א איד מוט ביי זיך וואס ער קען, ער איז מחליט, איך גיי אלעס איבער לאזען, מיין שמוב זאל אויסקוקן אזוי ווי ביי מיין עלטער זיידע איז געווען, אזוי ווי מיין באבע האט געפירט א שמוב אזוי זאל אויסקוקען מיין שמוב, א הייליגע שמוב, קומט נישט אריין קיין שום זאך וואס קומט נישט אין א יודישע שמוב, איז זיכער אז עס וועט זיין סיעתא דשמיא, מען זאל קענען פירן א שמוב ערליך, מען זאל קענען אויף שמעלן אינעם שווערן דור וואס מיר לעבען היינט קינדער תלמידי חכמים.

אין

די גמרא (יבמות) שטייט אויף קמחית, זי האט זוכה געווען צו האבן זיבן קינדער כהנים גדולים, ווייל זי האט זיך געפירט בצניעות, זי האט זיך געפירט ערליך אין שמוב, לא ראו קורות ביתה שעה. די השפעה פון קדושה ביי די עלטערן גייט ארויף אויף די קינדער, אז מען פירט זיך ערליך, מען פירט זיך בקדושה, די שמוב איז א הייליגע שמוב, מען ברענגט נישט אריין נסיונות וואס א קינד מוט איין קנעפיל זאל קענען אהן קומען ווער ווייסט ווי, דאס איז שוין אפילו מיטן פילטער, מיט אלעס וואס מען מוט העלפט עס קיין סאך, אז מען האלט עס אפען אויף א פלאץ וואס קינדער קענען צוקומען דערצו. ווען א איד מאכט זיינע גדרים וסייגים, מוט וואס ער דארף צו טוהן, איז דא סיעתא דשמיא. דער אייבערשטער וועט איהם העלפן ער זאל זעהן דורות ישרים ומבורכים, הייליגע אידישע דורות מען זאל עס קענען ווייטער ממשיך זיין.

*

בגמרא

(פסחים סח:) אמר רבי אלעזר הכל מודים בעצרת דבעיני נמי לכם, מאי מעמא יום שניתנה בו תורה הוא ע"כ. וכתוב בקדושת לוי (לשבעות) דבפסח אדם שמח, שגופו שמח שיצא מעבדות דהוא מוב גופני, אמנם שבועות דהשמחה הוא נתינת התורה, יהיה קשה לגוף לשמוח, דהא מתן תורה הוא רק מובות רוחניות, לזה אמרו בעצרת דבעיני נמי לכם, שישמח הגוף, דיאמין שהתורה הוא חיי העולם, חיי העולם הבא ועולם הזה, ואורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד (משל ג-ז), ורפאות תהי לשריך (שם ג-ה), וכוה יתענג גופו גם כן, ויתעלם גם כן בשומו דברים אלו על לבו עכ"ל. ויש להוסיף כי המתעלה בתורה זוכה להתענג על ה' בקיום תורתו ומצותיו עד שהם נחמדים לו מכסף וזהב, ומתוקים לו מדבש ונפת צופים, על דרך שאמרו (אבות ד-ז) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, ומתקיים בו עולמך תראה בחיך. ולכן בעצרת בעיני לכם, שגם הגוף מתענג מתורת ה', ועוד יותר משאר תענוגי עולם אלא דוגמת תענוג עולם הבא. ומבואר במדרש דכל המובות שעושה ה' לעמו הם בזכות השתי תיבות שאמרו ישראל נעשה ונשמע, וכמו כן כהיום כאשר נקבל עלינו מחדש לומר נעשה ונשמע, וישפיע עלינו שפע ברכה והצלחה בכל מעשה דינו, עדי נזכה לראות בישועתן של ישראל בביאת בן דוד בב"א.

נתנדב ע"י ידידיו מהר"ר ר' שלמה שיינ הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו תרז' למז"ט	נתנדב ע"י ידידיו מהר"ר ר' בנימין טובל הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למז"ט	נתנדב ע"י ידידיו מהר"ר ר' שמואל דוד פישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למז"ט	נתנדב ע"י ידידיו מהר"ר ר' שלמה שיינ הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו תרז' למז"ט	נתנדב ע"י ידידיו מהר"ר ר' שמואל באדאנסקי הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו תרז' למז"ט
---	---	---	---	--